

אוניברסיטת בר אילן

**השפעת השתתפות בסדנה בנושא תכנית לימודים המקדמת חינוך
אורייני לתלמידים עם מוגבלות שכלית קשה ועמוקה, על עמדות צוות
בית הספר כלפי החדרת שינויים, יכולת השתנות קוגניטיבית, תכנון
לימודים ועבודת צוות**

אפרת ספיר

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תשע"ו

רמת גן

תקציר

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק את השפעת השתתפות בסדנא בנושא תכנית לימודים המקדמת חינוך אורייני לתלמידים עם מוגבלות שכלית קשה ועמוקה, על עמדות צוות בית הספר כלפי החדרת שינויים, יכולת השתנות קוגניטיבית, תכנון לימודים ועבודת צוות.

בנוסף לכך, נבחנו בכלים איכותניים השאלה באיזו מידה ובאילו אופנים השפיעה למידת התכנית וההתנסות הראשונית בה על נשות צוות קבוצת הניסוי?

התכנית מהווה ביטוי למגמה המתפתחת בשנים האחרונות בתחום תכניות הלימודים לאוכלוסייה זו, והיא שמה דגש על העלאת רף הציפיות מהתלמידים על ידי הכנסת הרכיב האורייני לתכניות של החינוך הרגיל תוך ביצוע עיבודים (adaptations), התאמות (accommodations) ושינויים (modification), ושילובו גם בכל תחומי הפעילויות והטיפול אשר מתקיימים בכיתה, כגון: הכנת ארוחת בוקר ואכילה. התכנית מאופיינת במודל תכנוני מולטי דיסציפלינארי, הוליסטי ורב-מערכתי, ומתייחס לשלושה תחומים שבאים לידי ביטוי בשלוש רמות של תכנון הוראה (משרד החינוך, 2013) –

- מיומנויות ביצועיות, מיומנויות התנהגות אדפטיביות, כמו: אכילה, לבוש, שליטה על הצרכים, פיתוח כישורי תעסוקה, כישורי תקשורת ועוד.
- ערכים אוניברסאליים, חברתיים, הערכים המרכזיים הם: אוטונומיה הנותנת משמעות לחיים ואפשרות להשפיע, ובחירה תוך הפעלת שיקול דעת והבאה לידי ביטוי של העדפות אישיות.
- קוגניציה, הקניית ידע אורייני, כמו: הדגמות, שיח על חשיבות התחום, נתינת ביטוי להעדפות אישיות ותרבותיות, הרחבת ידע או הצגת מילים כתובות יחד עם קניית המושגים.

התכנית החדשה מתבססת על תיאוריות לגבי כושר ההשתנות והלמידה של יחידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית הגורסת כי אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית קשה ועמוקה הינם בעלי יכולת למידה והשתנות, בעזרת התערבות חינוכית סביבתית מתאימה, למרות קיומם של שלושה מחסומים העשויים למנוע השתנות זו: סיבת המוגבלות (אטיולוגיה), חומרת המוגבלות והגיל (Feuerstein & Rand, 1977; Feuerstein, 2003; Lifshitz, Klein & Fridel, 2010); תיאורית ה"גיל המפצה", הגורסת שלעיכוב בהתפתחות האינטליגנציה וההתנהגות המסתגלת בשנותיהם הראשונות של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית יש פיצוי בשנים מאוחרות יותר

והם ממשיכים להתפתח ולהתקדם בשנות הבגרות (ליפשיץ-והב, 2011, Lifshitz-Vahav, 2011; Lifshitz & Rand, 1999; 2015; Facon, Facon-Bollengier & Grubar, 2002).

במחקר הנוכחי השתתפו 55 נשות צוות רב מקצועי (מחנכות, מורות מקצועיות, קלינאיות תקשורת, פיזיותרפיסטיות מרפאות בעיסוק ומטפלות רגשיות) משני בתי ספר ממלכתיים לתלמידים בעלי מוגבלות שכלית. המשתתפות אשר לקחו חלק במחקר הנוכחי חולקו לשתי קבוצות מחקר: 28 משתתפות נדגמו אקראית לקבוצת ניסוי (50.9%) ו-27 משתתפות נדגמו אקראית לקבוצת הביקורת (49.1%).

מערך המחקר כלל 4 שלבים:

שלב ראשון: Per-test

שלב שני: לקבוצת הניסוי נערכה סדנה ללמידת התכנית לקבוצת הניסוי נערכה הרצאה על מדיניות משרד החינוך בתכנון לימודים לתלמידים בעלי מוגבלות שכלית.

שלב שלישי: הטמעת עקרונות התכנית לצוות מצומצם.

שלב רביעי: Post-test.

כמו כן התקיים ראיון בקבוצת מיקוד מצומצמת. ראיון זה נותח בגישה איכותנית במטרה להבין לעומק את תפיסות ועמדות הצוות ולעבות את הממצאים הכמותניים.

השערת המחקר הייתה כי יימצאו הבדלים בין קבוצות המחקר במדדים של אמונה בכושר ההשתנות הקוגניטיבית של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, תכנון לימודים אורייני מוקדם לתלמידים עם מוגבלות שכלית קשה ועמוקה ועבודת צוות רב מקצועי בחינוך המיוחד, שציוני קבוצת הניסוי יהיו גבוהים יותר מאשר של קבוצת הביקורת. כמו כן שיערנו כי יימצאו הבדלים בין קבוצות המחקר ברמת הפחדים והדאגות מהשינוי, שציוני קבוצת הניסוי תהיה נמוכה יותר מקבוצת הביקורת, וברמת המוכנות ליישם את התכנית שציוני קבוצת הניסוי יהיו גבוהים יותר מאשר של קבוצת הביקורת.

נערכו מבחני ניתוח שונות ANOVA עם מדידות חוזרות דו כיווני (2x2) לכל אחד ממדי השאלונים והגורמים השונים בנפרד. עקב ההבדלים אשר נמצאו טרם ההתערבות בין קבוצות המחקר בשאלון עמדות כלפי תכנון לימודים בממד עמדות כלפי רמת תכנון ערכית ובשאלון עמדות לגבי עבודת צוות רב מקצועי, הן בממד הכללי של השאלון והן בממד בניית שפה משותפת נערכו מבחני ניתוח שונות ANCOVA חד כיווניים רק למדדים אלו.

תוצאות המחקר : נמצא שלמידת התכנית השפיעה באופן חיובי על עמדות הצוות כלפי יכולת ההשתנות הקוגניטיבית של אנשים בעלי מוגבלות שכלית, כלפי תכנון לימודים בשלוש רמות תכנון יחד (קוגניטיבי, ערכי וביצועי) וכלפי עבודת צוות. רמת הדאגות והפחדים לא הושפעה בעקבות למידת התכנית, אך הצוות הרגיש שקיבל את הכלים ליישם את התכנית. יחד עם זאת מממצאי המחקר עולה שצוות בית הספר נמצא בשלב ראשוני של תהליך יישום התכנית, והשינוי שהצוות החל לעבור, עדיין אינו שינוי תפיסתי עמוק. הצוות מעוניין להמשיך ללמוד על היבטים מהותיים של התכנית, והוא מוטרד מאופן השפעת התכנית על התקדמות הלומד ברמה הקוגניטיבית, הביצועית, הערכית והרגשית. בעקבות ההתנסות בהטמעה מומלץ להכשיר איש צוות אשר יתמחה בתכנית הלימודים החדשה וישמש כ"סוכן שינוי". איש צוות כזה יהווה כתובת מקצועית זמינה להתייעצות וללמידה של התכנית, יעזור בהתאמת התכנית לצרכי בית הספר, ידריך את הצוות ויבחן את התקדמות יישום התכנית (Dobbbs, 2004; Fullan & Miles, 1992; Gundy & Berger, 2016).